

Renata Suchowiejko
Uniwersytet Jagielloński
ORCID 0000-0001-7235-739X

O PEWNEJ WYPRAWIE BADAWCZEJ DO MOSKWY ŚLADAMI POLSKICH MUZYKÓW. REMINISCENCJE BIBLIOTECZNO-ARCHIWALNE Z CZASÓW PRZEDWOJENNYCH

Na początku 2022 roku ukazała się książka pod tytułem *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni muzycznej kultury. XIX wiek i początek XX stulecia. Studia, szkice i materiały pod redakcją Renaty Suchowiejko*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2022, 829 stron. Zawiera ona podsumowanie badań wykonanych w ramach projektu finansowanego ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, moduł Dziedzictwo Narodowe, 0044/NPRH6/H11/85/2018. Prace badawcze były prowadzone w latach 2018–2021 i miały być kontynuowane. W realizacji planu przeszkodziły nieoczekiwane okoliczności – pandemia i wojna. Dokończenie niektórych zadań było możliwe w okresie izolacji, gdyż mieliśmy wystarczająco dużo materiału pozyskanego wcześniej. Wojna w Ukrainie zmieniła wszystko, projekt został zamknięty. Nie wiadomo kiedy, i czy w ogóle, nastąpi powrót do tamtejszych bibliotek. Niniejszy artykuł jest więc reminiscencją z czasów, gdy było to jeszcze możliwe.

Projekt badawczy, którego efektem jest powyższa książka, był w moim przypadku kolejnym etapem w procesie poznawania zasobów rosyjskich. Sama idea badań w Rosji narodziła się znacznie wcześniej. Powodem pierwszego wyjazdu do Petersburga w 2008 roku, a dwa lata później do Moskwy, był Henryk Wieniawski. Za pierwszym razem zbierałam materiały prasowe na jego temat, a za drugim szukałam pierwodruku *Carnaval russe* op. 11. Obie kwerendy okazały się bardzo owocne. Poznałam wielu życzliwych ludzi, bibliotekarzy i archiwistów, którzy sprawili, że nowy teren poszukiwań został szybko oswojony.

Preludium

Pierwotna myśl, aby rozwinąć badania w Rosji na szerszą skalę, pojawiła się na kongresie IAML w Moskwie w 2010 roku. Przedstawiłam tam referat na temat działalności artystycznej Henryka Wieniawskiego¹. Kontakty nawiązane podczas

¹ R. Suchowiejko, *Henryk Wieniawski's Concert Performances in Russia*, „Fontes Artis Musicae” 2011, January–March, vol. 58/1, s. 24–34.

kongresu okazały się bardzo pomocne i utwierdziły mnie w przekonaniu, że trzeba tam wrócić. Zamiar dojrzał w 2016 roku, gdy na zaproszenie Instytutu Polskiego pojechałam ponownie do Moskwy. Tym razem z wykładem o Marii Szymanowskiej, połączonym z koncertem w wykonaniu Joanny Maklakiewicz. Wydarzenie odbyło się w bardzo ciekawym miejscu, Muzeum-mieszkanie Aleksandra Goldenweisera (1875–1961), wybitnego pianisty, kompozytora i pedagoga. Jest to filia Rosyjskiego Narodowego Muzeum Muzyki, przy ulicy Tverskiej 17. Mieszkanie zachowało dawny wygląd, jest pełne książek i pamiątek, a w salonie odbywają się koncerty. Panuje niezwykła atmosfera, sprawiająca wrażenie, jakby gospodarz był tam ciągle obecny.

Wykład-koncert w Muzeum Goldenweisera był wydarzeniem towarzyszącym polsko-rosyjskiemu seminarium w Instytucie Polskim². Spotkanie miało charakter roboczy, jako etap przygotowawczy do projektu. Byli na nim obecni przedstawiciele różnych instytucji, które zgłosiły akces do projektu. Rozmowy tam przeprowadzone były bardzo potrzebne, gdyż pozwoliły uzgodnić zakres obowiązków i strategię działania. Chęć współpracy zadeklarowały konkretne osoby, ale niezbędne okazało się uzyskanie formalnych pozwoleń. Rozesłałam więc pisma do dyrektorów z prośbą o wyrażenie zgody na prowadzenie kwerend i włączenie do nich niektórych pracowników. Dzięki temu mogli oni je wpisać do swoich planów rocznych. Uzgodniwszy kwestie organizacyjne, przygotowałam wniosek grantowy do NPRH. Projekt wystartował w 2018 roku, po przejściu procedury konkursowej i uzyskaniu dofinansowania.

Przedmiot i cel badań

Przedmiotem naszych badań były materiały źródłowe dotyczące polsko-rosyjskich kontaktów muzycznych w XIX i I połowie XX wieku: rękopisy i druki muzyczne, dokumenty życia społecznego (programy koncertowe) oraz korespondencja. Wymiana artystyczna i handlowa w tym okresie była bardzo intensywna i wielowymiarowa. Przemysł muzyczny w Królestwie Polskim, powiązany silnymi więzami z olbrzymim rynkiem rosyjskim, reagował dynamicznie na potrzeby konsumentów. Polscy wirtuozi jeździli do Rosji, aby zdobyć sławę, zaszczyty i pieniądze. Zarówno skrzypkowie (Karol Lipiński, Apolinary Kątski, Henryk Wieniawski), jak i pianiści (Maria Szymanowska, Józef Wieniawski, Antoni Kątski, Józef Hoffmann). Wielu Polaków uczyło się w konserwatoriach w Moskwie i Petersburgu. Niektórzy wracali później do kraju i kierowali ważnymi instytucjami (Emil Młynarski, Witold Maliszewski, Stanisław Barcewicz). Inni osiedlili się w Rosji, zdobywając tam posady profesorskie (Henryk Wieniawski, Henryk Pachulski, Piotr Szostakowski). Polscy kompozytorzy dbali o dobre kontakty z rosyjskimi wydawcami: Jurgensonem, Gutheilem, Bernardem, Dittmarem czy Besselem.

² Bilateralne seminarium poświęcone projektowi „Muzyczne polonika w bibliotekach i archiwach Moskwy”, Instytut Polski w Moskwie, 20 października 2016.

Liczne świadectwa tych dwustronnych kontaktów zachowały się w rosyjskich bibliotekach i archiwach. Wiedza o nich jest jednak niezwykle skromna, a stan badań nad tą obszerną i wieloaspektową tematyką bardzo ubogi. Szczególnie dotkliwy jest brak opracowań o charakterze dokumentacyjnym. Polscy muzykolodzy nie jeżdżą do Rosji na kwerendy, wymiana informacji praktycznie nie istnieje. Okazjonalne konferencje nie są w stanie tego zmienić³. Publikacje naukowe z lat 60. i 70. XX wieku, pod redakcją Igora Bełzy i Zofii Lissy, są przestarzałe i obciążone ideologicznym balastem⁴. W rezultacie, istnieje duży obszar badawczy, słabo rozpoznany od strony źródłowej. Naszym celem było wypełnienie tej luki, spenetrowanie owej „ziemi niczyjej” i wyznaczenie kierunków dalszych badań.

Kwerendy w Moskwie przeprowadzono w dwóch archiwach, jednym muzeum i dwóch bibliotekach: Rosyjskie Państwowe Archiwum Literatury i Sztuki (RGALI), Rosyjskie Państwowe Archiwum Akt Dawnych (RGADA), Rosyjskie Narodowe Muzeum Muzyki (dawna nazwa – Muzeum Glinki), Rosyjska Biblioteka Państwowa (RGB), Naukowa Muzyczna Biblioteka im. Siergieja Taniejewa w Konserwatorium im. Piotra Czajkowskiego.

**Российский государственный архив литературы и искусства (РГАЛИ),
ул. Выборгская 3, корп. 1–2, <https://www.rgali.ru>**

Rosyjskie Państwowe Archiwum Literatury i Sztuki posiada ogromne zbiory z dziedziny literatury, teatru, muzyki, sztuk wizualnych i architektury. Powstało w 1941 roku jako Центральный государственный литературный архив (ЦГЛА), na mocy uchwały Rady Komisarzy Ludowych ZSRR, która określała nowy status archiwów państwowych i system organizacji zbiorów. Początkowo miało na celu gromadzenie jedynie archiwów literackich, pochodzących z różnych bibliotek, muzeów i kolekcji prywatnych. Później rozszerzono zakres działań na inne dziedziny sztuki. W 1954 roku zmieniono nazwę na Центральный государственный архив литературы и искусства СССР (ЦГАЛИ), a po upadku ZSRR na Российский государственный архив литературы и искусства (РГАЛИ). Warto wiedzieć o tych zmianach nazewnictwa, gdyż skróty pojawiają się w sygnaturach, co może być przydatne przy ustalaniu chronologii włączania do zbiorów.

RGALI jest prawdziwą skarbnicą materiałów źródłowych dla badaczy z dziedziny nauk o sztuce. Można z nich korzystać jedynie za zgodą dyrekcji, na podstawie pisma z macierzystej uczelni, uzasadniającego potrzeby badawcze pracownika nauki.

Katalog elektroniczny jest mało przyjazny dla obcokrajowca, interfejs wyłącznie po rosyjsku, a wyszukiwarka dosyć skomplikowana. Na etapie wstępnym bardzo wspierała nas Galina Malinina, archiwistka w RGALI, która pomogła nam wyse-

³ Русско-польские музыкальные связи. Сборник статей по материалам Международной научной конференции, ред.-сост. Н. Брагинская, Санкт-Петербург 2018.

⁴ Русско-польские музыкальные связи. Статьи и материалы, ред. И. Бэлза, Москва 1963; Polsko-rosyjskie miscellanea muzyczne: dla uczczenia pięćdziesiątej rocznicy Rewolucji Październikowej, red. Z. Lissa, Kraków 1967.

lekcjonować listę źródeł do analizy. Kwerenda w archiwum toczyła się dwutorowo. Jolanta Byczkowska-Sztaba zajmowała się muzykaliami (autografy, wpisy sztabuchowe, druki)⁵. Moim zadaniem było opracowanie korespondencji i programów koncertowych⁶.

W RGALI znajdują się liczne polonika muzyczne, w tym autografy pianistów kompozytorów: Henryka Pachulskiego (1859–1921) i Antoniego Kątskiego (1817–1899). Pierwszy z nich, po studiach w Instytucie Muzycznym w Warszawie i uzupełniających w Moskwie (fortepian u Mikołaja Rubinsteina), osiadł na stałe w Moskwie. Założył rodzinę, zdobył posesję w Konserwatorium, prowadził ożywioną działalność artystyczną. Natomiast Kątski często koncertował w Rosji, gdzie miał też krótki epizod dydaktyczny. Największe sukcesy pianista odnosił w latach 50. XIX wieku, robiąc furorę swoim fortepianowym *Przebudzeniem Iwa*. Jego koncerty były gorąco oklaskiwane przez publiczność, a recenzje krytyków entuzjastyczne. Do innych ważnych nazwisk, które pojawiają się wśród muzycznych rękopisów, należą: Henryk i Józef Wieniawscy, Adam Tadeusz Wieniawski, Karol Lipiński, Maurycy Moszkowski, Wanda Landowska, Zygmunt Noskowski i Witold Maliszewski.

Programy koncertowe zebrane są zarówno w oddzielnej „Kolekcji programów”, jak i rozproszone w spuściznach artystów. W tym drugim przypadku, poszukiwania okazały się szczególnie owocne. W spuściznie Wiery Zwagincewej (1894–1972), aktorki, poetki i tłumaczki, znalazła się cała seria programów dokumentujących występy Józefa Hofmanna w Moskwie w 1913 roku. Zwagincewa była wielką miłośniczką talentu pianisty, chodziła na wszystkie jego koncerty, zbierała programy, a na marginesach notowała uwagi. Drugim ciekawym wątkiem są programy koncertów dyrygowanych przez Grzegorza Fitelberga w Pawłowsku pod Petersburgiem w 1914 roku. Ten cykl letnich koncertów na Pawłowskim Wokzale pomógł mu umocnić swoją pozycję na początku działalności w Rosji. Było to miejsce niezwykle popularne w XIX i na początku XX wieku. Sala koncertowa, zbudowana tuż obok ostatniej stacji kolejowej z Petersburga, przyciągała tłumy mieszkańców miasta i okolicznych wczasowiczów. Koncerty były darmowe, oferowane jako bonus do biletu kolejowego⁷. W orkiestrze grali znakomici muzycy i występowali wybitni dyrygenci. Fitelberg zadebiutował tam 1 lipca 1914 roku, wprowadzając do programu polskie utwory: *Uwerturę koncertową* Karola Szymanowskiego, *Epizod na maskaradzie* Mieczysława Karłowicza oraz własne kompozycje: *Rapsodię polską* op. 25 i *W głębi morza* op. 26.

⁵ J. Byczkowska-Sztaba, *Rękopisy i druki muzyczne kompozytorów polskich przechowywane w Rosyjskim Państwowym Archiwum Literatury i Sztuki w Moskwie*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej: XIX wiek i początek XX stulecia: studia, szkice i materiały*, red. R. Suchowiejko, Kraków 2022, s. 581–666.

⁶ R. Suchowiejko, *Muzyczne polonika w bibliotekach i archiwach Moskwy. Przewodnik po zbiorach i perspektywy badań*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej...*, s. 547–567.

⁷ Więcej, zob. A. Petrova, *Działalność dyrygenta Grzegorza Fitelberga w Piotrogradzie w latach 1914–1921 na tle życia muzycznego miasta*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej...*, s. 209–247.

Oprócz programów, w RGALI znajdują się archiwalia dotyczące działalności dwóch polskich śpiewaczek: Adelajdy Skąpskiej (Bolskiej) i Wiktorii Kaweckiej. Pierwsza była zatrudniona przez Dyрекcję Teatrów Cesarskich jako solistka Teatru Bolszoi w Moskwie, a następnie Teatru Maryjskiego w Petersburgu. O karierę drugiej dbała agencja teatralna Elizawety Rassohinowej. Zachowała się bogata dokumentacja ich angaży w Rosji: kontrakty, plany koncertowe, uzgodnienia finansowe i korespondencja służbowa.

Cennym świadectwem polskiej obecności w życiu muzycznym Moskwy i Petersburga są listy muzyków: Józefa Wieniawskiego do Piotra Jurgensona, Marii Szymanowskiej do Piotra Wiazemskiego, Henryka Wieniawskiego do Mikołaja Bachmetiewa, Wandy Landowskiej do Siergieja Taniejewa, Antoniego Kątskiego do Mawrikija Rappaporta i Teodora Leszetyckiego do Cezarego Cui. Większość z nich jest pisana po francusku, który dominował w środowisku artystycznym i arystokratycznym, pojedyncze w języku rosyjskim i kilka po niemiecku. Dotyczą one głównie spraw bieżących, organizacji koncertów, reklamy w prasie i nowinek z towarzystwa. Bardzo ciekawe są listy Marii Szymanowskiej do księcia Wiazemskiego, który mocno ją wspierał na początku kariery. Pisał listy polecające, pomagał rozwijać sieć kontaktów towarzyskich, był pośrednikiem w zdobywaniu literackich wpisów do jej sztambucha. Kontakt listowy podtrzymywali także później, gdy pianistka podróżowała po Europie.

**Российский государственный архив древних актов (РГАДА),
ул. Большая Пироговская 17, <http://rgada.info>**

Rosyjskie Państwowe Archiwum Akt Dawnych jest jednym z centralnych archiwów w Federacji Rosyjskiej. Posiada ogromne zbiory rękopisów, dokumentów i starodruków. Do 1941 roku nosiło nazwę Центральный государственный архив древних актов СССР (ЦГАДА). W 1992 roku przemianowane na Российский государственный архив древних актов (РГАДА). Zgromadzono tam zbiory pięciu przedrewolucyjnych archiwów (niektóre z nich zapoczątkowane w XVIII wieku): Moskiewskie Archiwum Ministerstwa Sprawiedliwości, Moskiewskie Główne Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Państwowe Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Moskiewski Oddział Ogólnego Archiwum Ministerstwa Dworu Cesarskiego i Archiwum Kancelarii Granicznej.

Katalog elektroniczny РГАДА jest dostępny tylko w języku rosyjskim, wyszukiwarka mało funkcjonalna, a opisy ogólnikowe i niejasne, co powoduje, że nie jest to miejsce przyjazne dla obcokrajowców. Korzystanie ze zbiorów jest ściśle sformalizowane, tylko za pozwoleniem dyrekcji, co wymaga dużej dozy cierpliwości. Czytelnia jest bardzo mała, a na realizację zamówienia czeka się kilka dni. Oryginały materiałów zmikrofilmowanych nie są udostępniane. Mikrofilmy wykonane jeszcze w czasach radzieckich są słabej jakości, a czytniki na korbkę przypominają tamtą epokę.

W RGADA nie ma źródeł muzycznych, więc muzykolodzy rzadko tam zagląдают. Jednym z nielicznych wyjątków jest spuścizna Michała Kleofasa Ogińskiego, zawierająca rękopisy i druki muzyczne. Są to jego własne kompozycje bądź jemu dedykowane, a także partytury wykorzystywane w muzykowaniu domowym. Tworzyły one podręczną bibliotekę nutową, która wraz z całym archiwum dyplomatycznym Ogińskiego trafiła do RGADA. Wchodzi ona w skład zespołu archiwalnego: Разряд XII. Дела о Польше и Литве, коллекция Государственного архива Российской империи. Z materiałów tych korzystał Igor Bełza, pisząc monografię o Ogińskim w latach 60. XX wieku, czyli w czasach, gdy żaden polski muzykolog nie miał do nich dostępu. W późniejszym okresie sięgali po nie również Andrzej Załuski i Sviatlana Niemahaj, mając do dyspozycji oczywiście tylko mikrofilmy.

Biblioteka Narodowa w Mińsku i Archiwum Historyczne w Wilnie pozyskały skany tych mikrofilmów do swoich zasobów. W ramach naszego projektu udało się je pozyskać także dla polskich badaczy⁸. Jest to materiał niezwykle ciekawy, niezbędny do dalszych badań nad twórczością Michała Kleofasa Ogińskiego. Nutowa biblioteka „Pana Hrabiego” (jak pisała o nim Szymanowska) kryje w sobie wiele ciekawych wątków. Można z niej dużo wyczytać o jego gustach muzycznych i środowisku w jakim się obracał. Autografy Ogińskiego będą podstawą do pogłębionych analiz porównawczych. Źródła te zostały opisane w katalogu opracowanym przez Jolantę Byczkowską-Sztabę, opublikowanym w naszej książce⁹.

**Российский национальный музей музыки, ул. Фадеева, д. 4,
<https://music-museum.ru>**

Rosyjskie Narodowe Muzeum Muzyki (dalej – RNMM) funkcjonuje pod obecną nazwą od 2018 roku i składa się z siedmiu muzeów zlokalizowanych w różnych miejscach Moskwy. Gmach główny znajduje się przy ulicy Fadiejewa 4, gdzie prezentowana jest stała wystawa instrumentów, mieści się administracja centralna, archiwum i czytelnia. Pozostałe muzea wchodzące w skład konsorcjum to: Muzeum Czajkowskiego, Muzeum-dworek Szaliapina, Muzeum Prokofiewa, Muzea-mieszkania Gołobanowa i Goldenweisera. Obecnie prowadzona jest renowacja kolejnego budynku, w którym zostanie otworzone wkrótce Muzeum Taniejewa.

RNMM jest jednym z największych na świecie muzeów posiadającym zabytki kultury muzycznej, w tym: instrumenty muzyczne, zapisy dźwiękowe i video, fotografie, rękopisy i druki, archiwalia, prasa, programy i afisze, dzieła sztuki, memorabilia i przedmioty sztuki użytkowej. W sumie, około miliona artefaktów i dokumentów związanych z muzyką. Muzeum prowadzi intensywną działalność edukacyjną

⁸ Dane badawcze dostępne w Repozytorium Cyfrowym UJ, zob. R. Suchowiejko, *Spuścizna muzyczna Michała Kleofasa Ogińskiego ze zbiorów Rosyjskiego Państwowego Archiwum Akt Dawnych w Moskwie. Materiał źródłowy*, <https://doi.org/10.26106/fp9k-0498> (dostęp: 29.02.2024).

⁹ J. Byczkowska-Sztaba, *Michał Kleofas Ogiński, zbiór po kompozytorze: rękopisy i druki muzyczne oraz inne dokumenty przechowywane w Rosyjskim Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej...*, s. 667–699.

i koncertową. Programy edukacyjne skierowane są do różnych grup odbiorców, a w szczególności do dzieci i młodzieży. Organizowane są tu również koncerty i warsztaty muzyczne. W ostatnim czasie zmodernizowano i rozbudowano stronę internetową, gdzie są dostępne materiały w formie cyfrowej i ekspozycje wirtualne. Wzbogacono też content informacyjny, ale interfejs pozostaje nadal w języku rosyjskim.

Historia RNMM sięga 1910 roku, gdy podjęto decyzję o stworzeniu Muzeum im. Mikołaja Rubinsteina w Konserwatorium Moskiewskim. Stało się ono załącznikiem dzisiejszego konsorcjum. Po rewolucji w Rosji 1917 roku zbiory znacjonalizowano i zaczęto pozyskiwać cenne obiekty z całego kraju. Muzeum weszło pod zarząd Komitetu Sztuki przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR. W 1941 roku nadano mu nazwę Государственный центральный музей музыкальной культуры СССР (ГЦММК). W 1954 roku dodano imię patrona Michaiła Glinki (potoczna nazwa Muzeum Glinki funkcjonuje do dziś, choć patrona już nie ma). W 2011 roku zmieniono nazwę na Всероссийское музейное объединение музыкальной культуры (ВМОМК), a w 2018 jeszcze raz, na Российский национальный музей музыки.

RNMM przechodziło głębokie przemiany strukturalne i organizacyjne. Pozostając centralnym muzeum muzyki w kraju, podlega szczególnemu nadzorowi władz państwowych. Dla badacza jest to miejsce mało przystępne. Na wizytę w czytelnicy trzeba się zapisać, wypełniając wcześniej odpowiednie formularze, przesyłając pismo z macierzystej jednostki i uzasadniając swoje potrzeby badawcze. Po uzyskaniu pozytywnej odpowiedzi otrzymujemy wstęp do czytelnicy. Muzeum nie posiada katalogu elektronicznego, tylko ogólny „przewodnik po zbiorach”. Sygnatury trzeba odnaleźć w katalogach kartkowych lub inwentarzach wewnętrznych. Na realizację zamówienia czeka się 5 dni roboczych, a jednorazowo można otrzymać 5 jednostek archiwalnych. Nawet jeśli życzliwy bibliotekarz postara się o skrócenie czasu oczekiwania, to i tak pojawia się kolejna przeszkoda – godziny pracy czytelnicy. Jest ona otwarta trzy razy w tygodniu po dwie godziny (!) i jeden raz przez cztery godziny (stan z 2023 roku). Dla obcokrajowca to duże utrudnienie. Któż posiada tyle czasu i środków (Moskwa jest bardzo drogim miastem), aby przez krótką chwilę zajrzeć do rękopisu? Kolejną zaporą jest wysoki koszt skanów. Wydaje się, że dyrekcja robi wszystko, aby badaczy zniechęcić do korzystania ze zbiorów.

Kwerenda wykonana przeze mnie w ramach projektu była pierwszą i prawdopodobnie ostatnią, jaka została zrobiona przez muzykologa z Polski. Nawet, gdy zakończy się wojna i możliwe będą podróże, to wyjazd badawczy do Moskwy będzie zadaniem niezwykle trudnym i raczej nie przyciągnie zbyt wielu chętnych.

Rozpoznanie zbiorów pod kątem poloników zostało już jednak zrobione. Wiemy co się tam znajduje, znamy sygnatury i wielkość zbioru. Do szczególnie cennych poloników należą rękopisy muzyczne i listy muzyków. Wśród nich najliczniejsze są autografy Antoniego Kątskiego i Henryka Pachulskiego. W obu przypadkach stanowią one źródła komplementarne do tych, zachowanych w RGALI i oba tworzą solidny korpus materiałów do dalszych analiz. Unikatowe znaczenie mają też autografy Stanisława Moniuszki, w tym osiem pieśni z tekstem rosyjskim wyda-

nych u Bernarda i Bitnera w Petersburgu oraz rękopis kantaty *Madonna* z dedykacją dla Nikołaja Rubinsteina. Ponadto, pojedyncze autografy Henryka Wieniawskiego i Maurycego Moszkowskiego.

Osobnym zagadnieniem są listy polskich muzyków do rosyjskich adresatów. Większość z nich pisana jest po francusku, niektóre po niemiecku, znacznie rzadziej po polsku i rosyjsku. Dotyczą one głównie organizacji koncertów, wyboru repertuaru, współwykonawców i reklamy w prasie. Autorami listów są m.in.: Stanisław Barcewicz, Adelajda Bolska, Grzegorz Fitelberg, Edward Frankenstein, Leopold Godowski, Józef Hofmann, Wiktor Każyński, Antoni Kątski, Apolinary Kątski, Wanda Landowska, Teodor Leszetycki, Stanisław Moniuszko, Henryk Pachulski, Ignacy Jan Paderewski, Xaver Scharwenka, Karol (Carl) Tausig, Adam Tadeusz Wieniawski, Henryk Wieniawski, Józef Wieniawski, Alfred Wiłkomirski i Maria Wiłkomirska.

Przy wstępnej selekcji listów bardzo pomocny okazał się katalog: *Письма зарубежных музыкантов XIX–XX вв. Из фондов Музея музыкальной культуры. Аннотированный каталог*, ГЦММК им. М. И. Глинки, Москва 2002. Nie uwzględnia on jednak wszystkiego. To jest tylko wybór z bogatego zasobu epistolarnego, który miał pokazać „rozległe kontakty kulturalne Rosji z wieloma krajami, takimi jak: Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Włochy, Hiszpania, Czechy, Polska i Szwecja”¹⁰. Nic nie ujmując wartości naukowej tego katalogu, trzeba dodać, że o wyborze listów zadecydowały względy promocyjne i reklamowe. Chcąc odnaleźć więcej polskich śladów, należałoby drążyć głębiej i szukać w innych miejscach.

**Фонд нотных изданий и звукозаписей, Российская государственная библиотека (РГБ), ул. Воздвиженка, 3/5, стр. 1,
<https://www.rsl.ru/ru/about/funds/mz>**

Oddział Druków Muzycznych i Zapisów Dźwiękowych w Rosyjskiej Bibliotece Państwowej, zwanej potocznie Leninką, stanowił obowiązkowy punkt na mapie naszych poszukiwań. W odróżnieniu od Muzeum Glinki, jest to miejsce bardzo przyjazne badaczom. Czytelnia znajduje się w Domu Paszkowa, dawnej rezydencji moskiewskiego przedsiębiorcy Piotra Paszkowa. O historii RGB, zwłaszcza o tworzeniu kolekcji nutowej i fonograficznej, interesująco pisze w naszej książce Ałła Semenyuk¹¹.

Digitalizacja zbiorów nutowych w RGB postępuje szybko i systematycznie. Wiele druków jest już dostępnych w formacie PDF na stronie internetowej. Kwerenda na miejscu odbywa się bez przeszkód, a zamówienia realizowane są błyskawicznie. W nasz projekt była bezpośrednio zaangażowana Ałła Semenyuk. Opracowała ona katalog rosyjskich wydań utworów polskich kompozytorów w zbiorach

¹⁰ Zob. strona redakcyjna, *Письма зарубежных музыкантов XIX–XX вв. Из фондов Музея музыкальной культуры. Аннотированный каталог*, ГЦММК им. М. И. Глинки, Москва 2002.

¹¹ A. Semenyuk, *Rosyjskie wydania utworów polskich kompozytorów z XIX i początku XX wieku w zbiorach Rosyjskiej Biblioteki Państwowej w Moskwie*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej...*, s. 417–463.

biblioteki, wzbogacając go o krótki zarys dziejów edytorstwa muzycznego w Rosji. Jej pomoc okazała się bezcenna, gdyż mając bezpośredni dostęp do druków, mogła je opracowywać wieloaspektowo i sukcesywnie.

Przy tworzeniu katalogu byliśmy w stałym kontakcie, uzgadniając na bieżąco pewne kwestie, począwszy od wstępnej selekcji źródeł, a skończywszy na wersji przygotowanej do druku. Dobór wydań nutowych do szczegółowego opisu był starannie przemyślany. Katalog miał być nie tylko bazą informacyjną o cennych wydawnictwach, ale też inspiracją do analiz kontekstowych. Zawarty w nim materiał stanowi bowiem egzemplifikację pewnych zjawisk społeczno-kulturowych, rozwoju edytorstwa muzycznego i rynku wydawniczego w imperium rosyjskim. Bilateralne kontakty w tym zakresie są jeszcze słabo opracowane, szczególnie w odniesieniu do takich zagadnień jak: produkcja i dystrybucja druków muzycznych, repertuar, transfer polskiej muzyki do praktyki wykonawczej w Rosji oraz przenikanie się gatunków i stylów. Wyśledzenie polskich „tropów” w zasobach RGB otwiera drogę do dalszych badań.

Oddział Muzyczny w Lenince tętni życiem na co dzień. Czytelnia jest przeznaczona nie tylko dla badaczy, ale pełni też funkcję wystawienniczą i koncertową. Popołudniami odbywają się tu koncerty oraz regularnie organizowane są wystawy zbiorów własnych. Miejsca ekspozycyjnego jest niewiele, zaledwie kilka witryn, ale wystarczająco, aby przyciągnąć miłośników muzyki. Każda wystawa jest świetną okazją do upowszechnienia i popularyzacji wiedzy. Miałam przyjemność wygłosić tam wykład połączony z koncertem pieśni polskich. Wykonał je Dmitry Grinikh (baryton), któremu towarzyszył Filip Usov (fortepian)¹². Słuchaczom szczególnie podobały się pieśni: *Dziewczę z buzią jak malina* Jana Galla, *Sikoreczka świergoli* Zygmunta Nowowiejskiego i *Płyną wonie czeremchowe* Władysława Żeleńskiego.

Научная музыкальная библиотека им. Сергея Ивановича Танеева (НМБТ) Московской государственной консерватории имени П. И. Чайковского, ул. Б. Никитская, 13/6, стр. 1, <https://www.taneevlibrary.ru>

Biblioteka w Konserwatorium to jeszcze jedno przyjazne miejsce w Moskwie. Pełna nazwa brzmi: Naukowa Muzyczna Biblioteka im. Sergieja Iwanowicza Taniejewa w Moskiewskim Państwowym Konserwatorium im. Piotra Iljicza Czajkowskiego. Jej początki sięgają 1866 roku, gdy powstała uczelnia. Załącznikiem były zasoby Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego (Oddział Moskiewski) oraz prywatny księgozbiór i archiwum Mikołaja Rubinsteina. Biblioteka szybko się rozrastała i zmieniała swoje funkcje. Na początku XX wieku została podzielona na dwie części: muzyczno-teoretyczną o profilu naukowym oraz muzyczno-praktyczną, ukierunkowaną na działalność dydaktyczną. Pierwsza z nich została utworzona na bazie prywatnego księgozbioru Siergieja Taniejewa (1856–1915), kompozytora i wieloletniego pedagoga w Konserwatorium. W 1929 roku obie części zostały połączone, a w 1956 roku nadano bibliotece imię Siergieja Taniejewa. Trafiły tam również niektóre jego meble, które długo stały w dawnej czytelni. Znajdowały się tam jeszcze podczas

¹² <https://www.rsl.ru/ru/events/afisha/concerts/poland-music> (dostęp: 29.02.2024).

mojej pierwszej wizyty w Konserwatorium i traktowano je z pewnym namaszczeniem. Poszukiwałam wówczas pierwodruku *Carnaval russe* op. 11 Henryka Wieniawskiego, który był opisany w katalogu, ale gdzieś się zagubił. Jak się okazało, leżał sobie spokojnie w „szafie Taniejewa”, do której kluczyk dzierżyła ówczesna dyrektorka biblioteki Emilia Rassina.

Obecnie, w związku z remontem Konserwatorium i budową nowego gmachu Biblioteki, księgozbiór XIX-wieczny jest niedostępny. Historyczne zasoby, wydawnictwa nutowe, książki i (częściowo) archiwalia, zostały przewiezione do zewnętrznego magazynu. Nie miałam więc okazji obejrzenia pierwodruków, m.in. utworów braci Wieniawskich, Wiktora Każyńskiego i Antoniego Kątskiego. Udostępniono nam jednak dane z katalogu roboczego Oddziału Wydawnictw Rzadkich i Rękopisów (Отдел редких изданий и рукописей). Udało mi się natomiast przejrzeć programy koncertowe, które szczęśliwie nie wyjechały do magazynu¹³. Są to druki ulotne i broszury informacyjne, w sumie 150 programów z udziałem polskich artystów. Niektóre z nich pochodzą z pierwotnego zasobu Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego, inne zaś z Archiwum Konserwatorium. Programy koncertowe są niezwykle ważne, gdyż stanowią cenne świadectwo aktywności koncertowej Polaków, niekiedy jedyne zachowane. Dają wgląd w różnego rodzaju wydarzenia, koncerty symfoniczne, kameralne, fortepianowe i wokalne oraz audycje studenckie. Dzięki pomocy pracowników biblioteki zostały one skatalogowane¹⁴. Większość z nich pozyskaliśmy w formie skanów, czterdzieści dwa programy zostały opublikowane w naszej książce¹⁵.

Postludium

Monografia wieloautorska, będąca wynikiem naszego projektu, zawiera 19 artykułów i obszerny Aneks. Składa się z trzech części, skupionych wokół tematów przewodnich: I. RUCH KONCERTOWY I KRYTYKA MUZYCZNA; II. WYDAWNICTWA NUTOWE, INSTRUMENTY; III. ŹRÓDŁA DO BADAŃ – ZBIORY MOSKIEWSKIE. W dwóch pierwszych dominuje ujęcie interpretacyjne, trzecia ma charakter dokumentacyjny i materiałowy, zawiera katalogi i programy koncertowe.

Książka ta jest jakby z innego świata. Powstała w czasach, gdy jeszcze możliwe było prowadzenie badań w bibliotekach i archiwach rosyjskich. Co więcej, jest efektem współpracy badaczy z Polski, Rosji i Ukrainy, niezwykle inspirującej i twórczej. Wreszcie, wprowadza do dyskursu naukowego problematykę polsko-rosyjskiej dy-

¹³ R. Suchowiejko, *Występy polskich artystów w Moskwie w latach 1875–1935. Baza danych, opracowana na podstawie programów koncertowych ze zbiorów Biblioteki Taniejewa w Moskwie*, dostępna w Repozytorium cyfrowym UJ, <https://doi.org/10.26106/fp9k-0498> (dostęp: 29.02.2024).

¹⁴ Prace porządkowe i katalogowe wykonała Kristina Aragonyan.

¹⁵ R. Suchowiejko, *Aneks. Programy koncertowe ze zbiorów Naukowej Muzycznej Biblioteki im. Siergieja Taniejewa w Państwowym Konserwatorium im. Piotra Czajkowskiego w Moskwie*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej...*, s. 701–779.

fuzji kulturowej, pozostającej dotychczas na marginesie badań, a teraz ponownie wykluczonej.

Od 24 lutego 2022 roku, z powodu wojny w Ukrainie i rozwiązania umów o współpracy naukowej z Federacją Rosyjską, niemożliwe jest prowadzenie badań na terenie Rosji. Nie ma też możliwości pozyskania skanów tych poloników, o których wiemy, że powinny być poddane analizie lub wydane. Miejmy nadzieję, że ten mroczny czas kiedyś się skończy i będzie można wyruszyć znowu na kwerendę do Rosji śladami polskich muzyków. Jest to niezwykle ważne i potrzebne. Czy i kiedy uda się to zrobić, trudno dzisiaj powiedzieć. Przegląd bibliotek i archiwów moskiewskich pokazuje, jak szerokie jest to pole do działania i jak wiele jest jeszcze do zrobienia. Warto zadbać o tę część polskiej spuścizny kulturowej, która zachowała się na tamtym terenie.

Historia mocno splątała nasze losy, tworząc wielowymiarowy obraz wspólnej przeszłości. Miały na to wpływ zmieniające się granice, przenikanie się kultur, nakładanie różnych narodowych narracji. W przypadku kultury muzycznej ten obraz jest jeszcze bardziej skomplikowany, bo muzycy to „lud wędrowni”, nieustannie w podróży i ciągle konfrontowany z nową publicznością. Życie muzyczne rozwija się bardzo dynamicznie, na zasadzie spotkań i wymiany – ludzi, dzieł, idei i dóbr materialnych. Ta wymiana prowadzi niekiedy do zapętlenia i konfliktów. Zadaniem badacza jest te węzły rozplątywać, wskazywać punkty dystynktywne, ale też poszukiwać miejsc wspólnych.

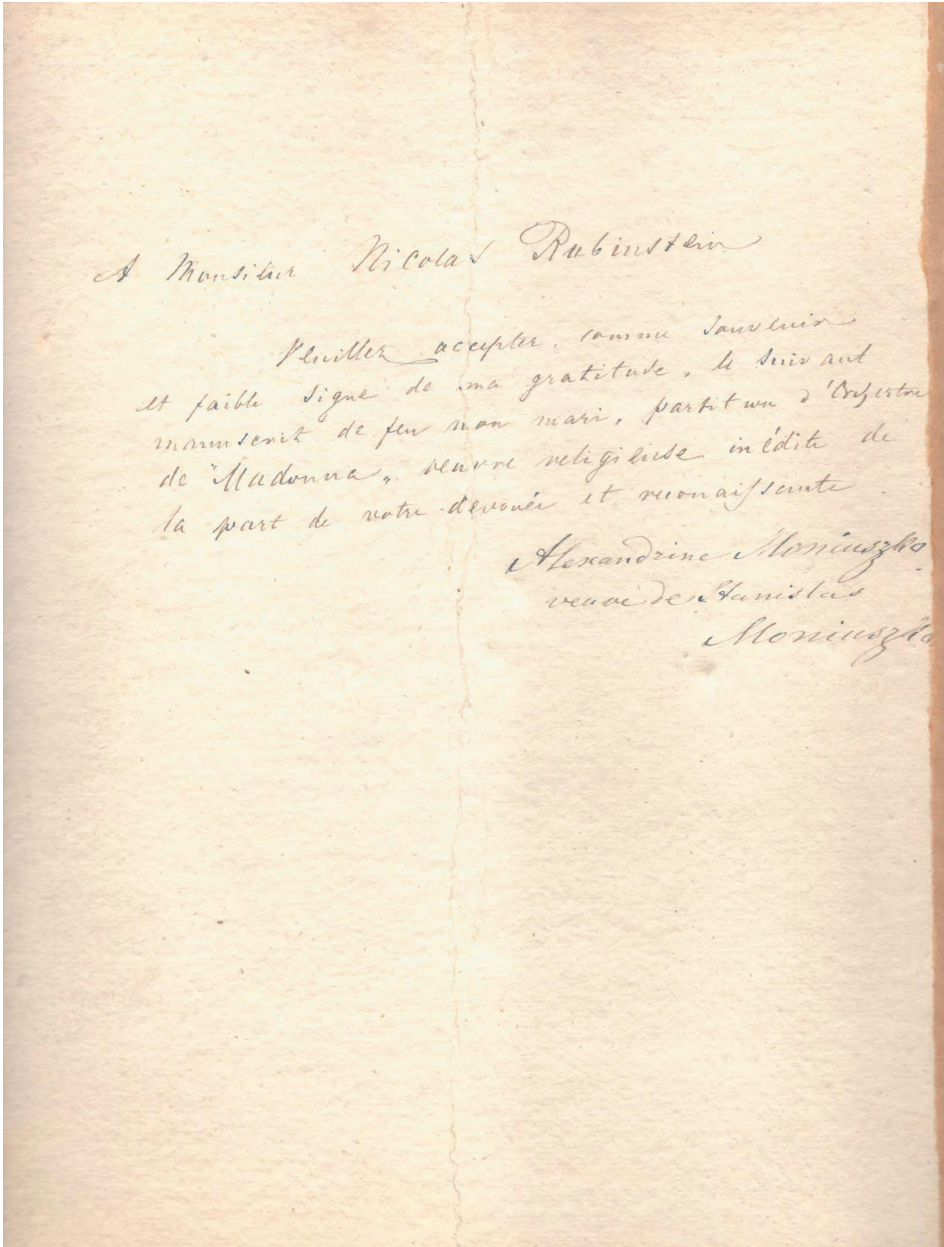
394. *Madonna di Staniszko* X *Sopr. 2^a* 85

412

Sola.
virginem sanctam... o virginem sanctam...
o virginem sanctam... o virginem sanctam...
o virginem sanctam... o virginem sanctam...

Violon.

1. Stanisław Moniuszko, *Madonna*, autograf, ze zbiorów RNMM.

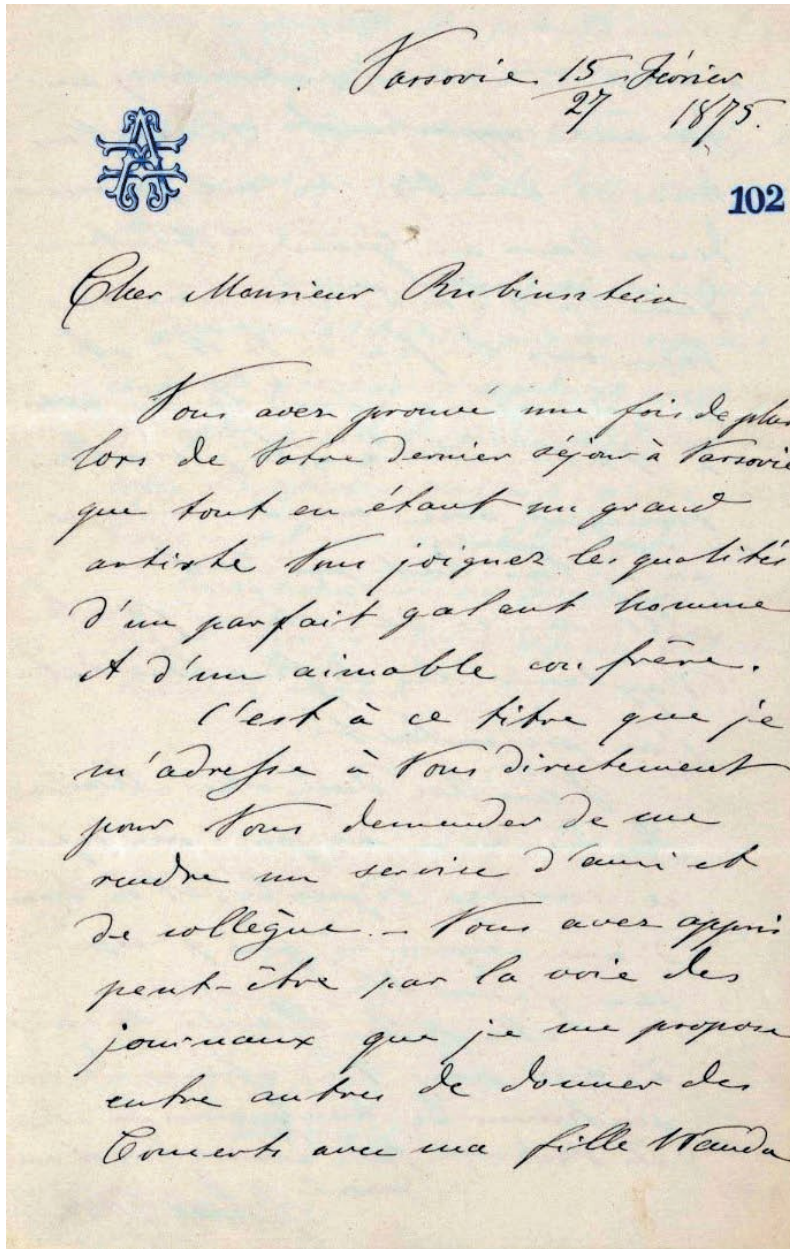
2. „À Monsieur Nicolas Rubinstein”, dedykacja w autografie *Madonny*, ręką wdowy Aleksandry Moniuszko, ze zbiorów RNMM.

Herrn sowie Ihrer
vertheilten Frau Gemahlin
meine besten Grüsse
sendend verbleibe in
grösster Hochachtung
Ihr ergebener
Józef Hofmann

Hotel Panorama Baden Baden
11/8 02.
Hochverehrter Herr,
Die Gründe für eine
Zurückweisung der Forderung
meines Agenten welche Sie
auführen sind so klar in
Ihrem lieben Briefe darge-
stellt dass ich denselben
billigerweise bestimmen
muss. Doch erweckt mir
daraus die Nothwendigkeit
Sie mit einem Umstande
bekannt zu machen den
ich Ihnen bisher, aus nicht
begrifflicher Delikatesse,
verschwiegen. Unsere persön-
lichen

RMNK
80
Mon. 1926
1200

3. Józef Hofman do Vasilija Safonowa, Baden-Baden, 11 VIII 1902, ze zbiorów RNMM.

4. Apolinary Kątski do Nikołaja Rubinsteina, Warszawa, 15/27 II 1875, ze zbiorów RNMM.

12

Warszawa le 4/16 Avri 1823.

IX, 673

Mamano fixa

Si je ne Vous avois vu depuis longtemps admiration
 incomplète et si je pouvois au lieu de vous dire
 de reconnaissance, je dirais que Vous êtes
 si à base d'être ce que je dirais, mais je dirais
 que l'opiniâtreté n'est pas une de Vos beautés
 et qualités. — D'ailleurs? malgré tout, d'instants et
 fatigues priées pour et Album qui fait
 le tourment de ma vie, je ne puis l'obtenir?
 Comme parait, ma Pâme que est un être un pe-
 tite, à une épreuve par tout. — Le Vœu
 de Lytwin et se rebouvent, abandonnant ma propriété
 nous c'est jeter de sailling dans l'eau. — Point
 d'Album et pas un mot de réponse. Enfin
 décidément renvoyez le donc une fois, tant pour
 moi plaisir que pour votre tranquillité. — Le
 pour dans 20 jours pour Berlin, qui sera dans son
 brillant, chose de l'arrivée de la Prusse des Prus-
 ses. — De là, je compte aller à Suède peut être
 en Paderbad et encore peut être en Italie ou
 bien en France. — Je ne saurois entreprendre ce
 voyage sans mon Album. — Harpagon ne tient
 pas plus à sa cassette que je ne tiens à ce livre précieux
 Les des liges intéressantes, je serais à même d'y réunir
 ce que il s'en trouvent déjà en quelques lettres.
 un peu infini. — Et vous ne priez avec l'âme
 de cette jouissance? Vite, vite si me!... A propos
 d'Italie que fait l'Opéra? et ne vous décidant

5a-5b. Maria Szymanowska do Piotra Wiazemskiego, Warszawa 4/16 IV 1823, ze zbiorów
 RGALI.

1805
à me répondre et me renvoyer mon Album. Vous
me le dirai quelque chose. — Varsovie est comme
toujours la Ville de mes affections tout comme la
Vosre, mais cela n'empêche pas qu'on ne s'y renne
parfaitement. — Si un entêtement peut égaler nos
en amour ou, très br. dans trois jours. —
On amène de Sieniewa le Corp du Prince Adam
Gostoycki, qui doit être inhumé à l'église de
St. Corp. — Les honneurs Militaires lui seront
rendus, et tout ce qui est Polonois s'empresera de
rendre le dernier hommage à un homme à qui
la Nation et les arts doivent tant. — Le
voudrais V. dire quelques petit Courages pour V. en
faire plaisir, mais j'en n'en suis aucun. — D'ait
leurs je suis sûr que vous savez à peu près
ce qui se passe chez nous. — Valignone
certainement pas que d'ille Blakrouwka de par
Jols D. — Zibouko — que d'ille Chod, beaucoup
a déjà obtenu son divorce et qu'il se épouse
sous peu le Prince Galatyn. — D'ille Chod bien si y sont
se marier à toute force. — D'ille ~~Chod~~ ^{mari} ~~Chod~~
déjà marié et moi je ne me marie pas et je
ne me marierai jamais. — Il n'y pas de tante
Aurore qui me dise: ma niece et ne faut jamais
dire jamais, voilà comment je forme un vocal peut
être temporaire. — La Princesse Antoinette est à
Varsovie. — Pas plus tard qu'il vous avons
fait de lui d'ait que depuis 17 heures jus qu'à minuit
Parqui n'y est V. Nos pas bien aimable et Dobby
D'ait. — Malgré que V. ne me renvoyez pas mon
Album je suis toujours une de Vos plus sincères admi
cator. — Adieu. — A. Szymonowicz.

Je suis sûr que vous savez à peu près ce qui se passe chez nous. — Valignone certainement pas que d'ille Blakrouwka de par Jols D. — Zibouko — que d'ille Chod, beaucoup a déjà obtenu son divorce et qu'il se épouse sous peu le Prince Galatyn. — D'ille Chod bien si y sont se marier à toute force. — D'ille Chod déjà marié et moi je ne me marie pas et je ne me marierai jamais. — Il n'y pas de tante Aurore qui me dise: ma niece et ne faut jamais dire jamais, voilà comment je forme un vocal peut être temporaire. — La Princesse Antoinette est à Varsovie. — Pas plus tard qu'il vous avons fait de lui d'ait que depuis 17 heures jus qu'à minuit Parqui n'y est V. Nos pas bien aimable et Dobby D'ait. — Malgré que V. ne me renvoyez pas mon Album je suis toujours une de Vos plus sincères admi cator. — Adieu. — A. Szymonowicz.

158 / 178 / 80

1.

ПОТНИЦА
МУЗГИЗА
Инв.№ 455

Cher Monsieur Jurgenson
 Si vous avez la bonté
 de me faire avoir une
 lettre à vue sur Bruxelles
 pour 2,000 francs et 500
 francs en roubles pour le
 voyage etc cela me suffit.
 Je suis forcée de partir
 déjà mercredi prochain et
 malheureusement l'état de
 mon cher Mari est loin
 d'être satisfaisant il est même
 très mal de nouveau. Je
 vous prie cher Monsieur
 Jurgenson de venir le voir
 de temps en temps et je vous
 recommande mon fils qui

6. Izabela Wieniawska do Piotra Jurgensona, [Bruksela], 17 VI 1880, ze zbiorów RGALI.

7. Henryk Pachulski (1859-1921), fotografia z teczki osobowej, ze zbiorów RGALI.

Offert à son ami Nicolas Rubinstein
par
l'auteur
Moscou, le 12/2 1866

Д
T9
АВТОГРАФ

A Monsieur G. ROSSINI.

POLONAISE

POUR LE PIANO

par

JOSEPH WIENIAWSKI.

Op. 21. Pr 1R50C.

Edition soigneusement revue et corrigée par l'auteur.
Propriété de l'éditeur

MOSCOU, chez A. GUTHEIL.
Paris, chez E. Gérard & Cie

Лит. К. Дичева. Вознесения просп. № 10

ИМПЕР. РУССКОМУС. ОБЩ.
МОСКОВСКАЯ КОНСЕРВ. УЧИЛ.

ОБЩЕСТВЕННОСТЬ ЦЕНТ. ПЕЧАТ.
А. ГУТХЕЙЛЬ
ВЪ МОСКВѢ

БИБЛИОТЕКА
М. Г. К.
Иван. № 247-257

8. Józef Wieniawski, *Polonaise pour le piano op. 21*, z odręczną dedykacją autora dla Nikołaja Rubinsteina, ze zbiorów NMBT.

ИМПЕРАТОРСКОЕ
РУССКОЕ МУЗЫКАЛЬНОЕ ОБЩЕСТВО.
МОСКОВСКОЕ ОТДѢЛЕНИЕ.
Въ Четвергъ, 21-го Октября,
XIV годъ. 1904—1905 346 собраніе.

ВТОРОЕ КВАРТЕТНОЕ СОБРАНИЕ
(1-й СЕРИИ).

ПРОГРАММА.

1. *Мендельсонъ-Бартольди* (1809—1847). Квартетъ A-dur, соч. 13.
а) Adagio.—Allegro vivace.
б) Adagio. Non lento.
в) Intermezzo. Allegretto con moto.
г) Presto.

А н т р а к т ь 10 м и н у т ь.

2. *Падефевскій, И. И.* Соната для скрипки и фортеп. a-moll, соч. 13
(въ 1-й разъ).
а) Allegro con fantasia.
б) Intermezzo. Andantino.
в) Finale. Allegro molto quasi presto.

А н т р а к т ь 10 м и н у т ь.

2. *Бетховенъ* (1770—1827). Квартетъ C-dur, соч. 59, № 3.
а) Introduzione. Andante con moto.—Allegro vivace.
б) Andante con moto quasi allegretto.
в) Menuetto. Grazioso.
г) Allegro molto.

И С П О Л Н И Т Е Л И:
Г. А. Пахульскій (фортепiano), И. В. Грнимали (1-я скрипка),
Г. Н. Дуловъ (2-я скрипка), Н. Н. Соколовскій (альтъ) и А. Э.
Фонъ-Гленъ (виолончель).

Роляъ фабрики Бенкера, изъ магазина Ю. Г. Циммермана.

Начало въ 8 час. вечера.

9. Program koncertu IRMO MO, 21 X 1904, Henryk Pachulski (fortepian), ze zbiorów NMBT.

Исп.
Ф. П.
П

18 99.

МАЛЫЙ ЗАЛЬ
МОСКОВСКОЙ КОНСЕРВАТОРИИ.
Въ Четвергъ, 11-го Февраля,
ВЕЧЕРЪ КАМЕРНОЙ МУЗЫКИ
ПАДЕРЕВСКАГО

въ пользу фонда для вспоможенія вдовамъ и сиротамъ артистовъ-музыкантовъ въ Москвѣ, состоящаго при Московскомъ отдѣленіи ИМПЕРАТОРСКАГО Русскаго Музыкальнаго Общества.

ПРОГРАММА:

1. Бетховенъ. Тріо для фортепіано, скрипки и виолончели B-dur, соч. 97.
а) Allegro moderato.
б) Scherzo. Allegro.
в) Andante cantabile ma pero con moto.
г) Allegro moderato.
Исполнять: **И. И. Падеревскій, И. В. Гржимали и А. Э. фонъ-Глень.**
2. Пьесы для фортепіано solo.
Исп. **И. И. Падеревскій.**
А н т р а к т ъ 10 м и н у т ь.
3. Брамсъ. Квартетъ для фортепіано, скрипки, альта и виолончели A-dur, соч. 26.
а) Allegro non troppo.
б) Poco adagio.
в) Scherzo. Poco allegro.
г) Finale. Allegro.
Исполнять: **И. И. Падеревскій, И. В. Гржимали, Н. Н. Соколовскій и А. Э. фонъ-Глень.**

Родъ фабрики Эрара изъ магазина Германъ и Гроссманъ.
Начало въ 7¹/₂ часовъ вечера.

На основаніи ВЫСОЧАЙШЕ утвержденного 8 мая 1892 года мѣнѣи Государственнаго Совета и утвержденныхъ 20 августа 1892 года правилъ взиманія сбора съ публичныхъ зрѣлищъ и увеселеній, въ коихъ билеты взимаются сборъ, оплачиваемый шаржанами, безъ коихъ билеты не действительны.
Печ. разр. 6 февраля 1899 г. И. Я. Москов. Об.-Полп. Полк. ТРЕПОВЪ.

Типография ИМПЕРАТОРСКИХЪ Моск. театровъ. Т-во Скор, А. А. Левинсонъ Москва, Петровка.

10. Program koncertu „Wieczór Muzyki Kameralnej”, Mała Sala Konserwatorium Moskiewskiego, 11 II 1899, Ignacy Jan Paderewski (fortepian), ze zbiorów NMBT.

Исп.
Ф.-п.
Р

19 09

МАЛЫЙ ЗАЛЪ
Россійскаго Благороднаго Собранія.
№ 1535

Во Вторникъ, 17-го Февраля,
КОНЦЕРТЪ (CLAVIER-ABEND)
ПИАНИСТКИ

ЛЮЦИНЫ РОБОВСКОЙ.

11. Program koncertu „Klavier-Abend”, Mała Sala Zgromadzenia Szlacheckiego, 17 II 1909, Lucyna Robowska (fortepian), ze zbiorów NMBT.

BIBLIOGRAFIA:

- Byczkowska-Sztaba J., *Rękopisy i druki muzyczne kompozytorów polskich przechowywane w Rosyjskim Państwowym Archiwum Literatury i Sztuki w Moskwie*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej*, red. R. Suchowiejko, Kraków 2022.
- Byczkowska-Sztaba J., *Michał Kleofas Ogiński, zbiór po kompozytorze: rękopisy i druki muzyczne oraz inne dokumenty przechowywane w Rosyjskim Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej*, red. R. Suchowiejko, Kraków 2022.
- Письма зарубежных музыкантов XIX–XX вв. Из фондов Музея музыкальной культуры. Аннотированный каталог*, ГЦММК им. М. И. Глинки, Москва 2002.
- Polsko-rosyjskie miscellanea muzyczne: dla uczczenia pięćdziesiątej rocznicy Rewolucji Październikowej*, red. Zofia Lissa, Kraków 1967.
- Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni muzycznej kultury. XIX wiek i początek XX stulecia. Studia, szkice i materiały*, pod red. R. Suchowiejko, Kraków 2022.
- Русско-польские музыкальные связи. Статьи и материалы*, ред. И. Бэлза, Москва 1963.
- Русско-польские музыкальные связи. Сборник статей по материалам Международной научной конференции*, ред.-сост. Н. Брагинская, Санкт-Петербург 2018.
- Petrova A., *Działalność dyrygenta Grzegorza Fitelberga w Piotrogradzie w latach 1914–1921 na tle życia muzycznego miasta*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej*, red. R. Suchowiejko, Kraków 2022.
- Semenyuk A., *Rosyjskie wydania utworów polskich kompozytorów z XIX i początku XX wieku w zbiorach Rosyjskiej Biblioteki Państwowej w Moskwie*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej*, red. R. Suchowiejko, Kraków 2022.
- Suchowiejko R., *Henryk Wieniawski's Concert Performances in Russia*, „Fontes Artis Musicae” 2011, January–March, vol. 58/1.
- Suchowiejko R., *Muzyczne polonika w bibliotekach i archiwach Moskwy. Przewodnik po zbiorach i perspektywy badań*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej*, red. R. Suchowiejko, Kraków 2022.
- Suchowiejko R., *Aneks. Rękopisy Antoniego Kątskiego, Stanisława Moniuszki i Henryka Pachulskiego w zbiorach Rosyjskiego Narodowego Muzeum Muzyki (dawniej Muzeum Glinki)*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej*, red. R. Suchowiejko, Kraków 2022.
- Suchowiejko R., *Aneks. Programy koncertowe ze zbiorów Naukowej Muzycznej Biblioteki im. Siergieja Taniejewa w Państwowym Konserwatorium im. Piotra Czajkowskiego w Moskwie*, [w:] *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej*, red. R. Suchowiejko, Kraków 2022.
- Suchowiejko R., *Spuścizna muzyczna Michała Kleofasa Ogińskiego ze zbiorów Rosyjskiego Państwowego Archiwum Akt Dawnych w Moskwie. Materiał źródłowy*, dane badawcze dostępne w Repozytorium UJ, <https://doi.org/10.26106/fp9k-0498>.
- Suchowiejko R., *Występy polskich artystów w Moskwie w latach 1875–1935. Baza danych*, opracowana na podstawie programów koncertowych ze zbiorów Biblioteki Taniejewa w Moskwie, dane badawcze dostępne w Repozytorium UJ, <https://doi.org/10.26106/fp9k-0498>.
- Suchowiejko R., *Польская музыка в нотных фондах РГБ. Известные имена и новые открытия*, выклад-концерт, Rosyjska Biblioteka Państwowa, Moskwa, 18 IV 2018, wykonawcy: Дмитрий Гриних (śpiew), Филипп Усов (fortepian), <https://www.rsl.ru/ru/events/afisha/concerts/poland-music>.

ABSTRAKT

Artykuł przedstawia ogólne podsumowanie wyników kwerend przeprowadzonych w latach 2018–2021 w bibliotekach i archiwach Moskwy, takich jak: Rosyjskie Państwowe Archiwum Literatury i Sztuki, Rosyjskie Państwowe Archiwum Akt Dawnych, Rosyjska Biblioteka Państwowa (tzw. Leninka), Naukowa Muzyczna Biblioteka im. Siergieja Taniejewa przy Państwo-

wym Konserwatorium im. Piotra Czajkowskiego oraz Rosyjskie Narodowe Muzeum Muzyki (tzw. Muzeum Glinki). Kwerendy te zostały przeprowadzone w ramach projektu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, moduł Dziedzictwo Narodowe, 0044/NPRH6/H11/85/2018. Ich celem było stworzenie solidnej bazy wiedzy na temat muzycznych poloników przechowanych w wymienionych instytucjach. Badania obejmowały różne typy źródeł, takie jak: rękopisy, druki muzyczne, programy koncertowe i korespondencję. Zebrane materiały stanowią cenne świadectwo działalności Polaków w Rosji oraz intensywnych kontaktów polsko-rosyjskich w dziedzinie kultury muzycznej w XIX wieku i na początku XX stulecia. Niektóre polonika zostały opracowane w formie katalogu przez Jolantę Byczkowską-Sztabę, inne stały się przedmiotem pogłębionych analiz i interpretacji. W artykule zostały omówione różne praktyczne aspekty prowadzenia kwerend w moskiewskich bibliotekach, w tym pozyskiwanie informacji, udostępnianie zbiorów i organizacja pracy. Opisane doświadczenia opierają się na korzystaniu z tych zbiorów, zanim pandemia i wojna zamknęły do nich dostęp. Wyniki kwerend zostały opublikowane w monografii zbiorowej *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej. Studia szkice i materiały pod redakcją Renaty Suchowiejko*, wydanej przez Księgarnię Akademicką w Krakowie w 2022 roku.

Słowa-kлючe: polsko-rosyjskie kontakty muzyczne, XIX wiek i początek XX wieku, mobilność muzyków, obieg repertuaru, transnarodowe sieci wymiany artystycznej, muzyczne (e)migracje, transfery kulturowe

Following the steps of Polish musicians in Moscow. Reflections and reminiscences from pre-war times

ABSTRACT

The article presents results of preliminary surveys carried out in Moscow between 2018–2021 at the Russian State Archive of Literature and Art, the Russian State Archives of Ancient Documents, The Russian State Library (so called Leninka), the Scientific Music Library at the Moscow State Tchaikovsky Conservatory and the Russian National Museum of Music (the Glinka Museum). The enquiries were conducted as part of a research project funded by the National Programme for the Development of Humanities, the National Heritage module 0044/NPRH6/H11/85/2018. The purpose of the survey was to create a reliable base of Polish-related music materials held at the above mentioned institutions. The research included various sources, such as manuscripts, music prints, concert repertoires and correspondence. The materials represent an important testimony of activities of Poles in Russia and abundant Russian-Polish relationships and cultural transfers at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. Some of the materials have been catalogued by Jolanta Byczkowska-Sztaba, some others were subject of in-depth analysis and interpretations. The article describes the practical aspects of surveys in the Moscow archives, including gathering of the relevant information, accessibility of the sources and work organisation before the pandemic and the war on Ukraine made them unavailable. The outcomes of the surveys were published in a paper "Polish-Russian encounters in the music culture area. Studies and materials edited by Renata Suchowiejko, published by the Księgarnia Akademicka in Krakow in 2022.

Keywords: Polish-Russian musical relationships, 19th and early 20th centuries, mobility of musicians, circulation of repertoire, transnational artistic networks, musical (e)migrations, cultural transfers

BIOGRAM:

Renata Suchowiejko – muzykolog, profesor nauk humanistycznych, jest zatrudniona na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Instytucie Muzykologii od 1998 roku. W latach 2008–2012 pełniła funkcję dyrektora tego instytutu, a w latach 2011–2019 była kierownikiem Zakładu Metodologii i Historii Muzyki XIX–XXI wieku. Od 2021 roku kieruje Pracownią Badań nad Zabytkami Muzycznymi. Uczestniczyła w międzynarodowych projektach badawczych, w tym *Musical Life in Europe 1600–1900* pod egidą European Science Foundation oraz *Carmen Abroad. The When and Where of Carmen Performances, 1875–1945* na Cardiff University. Gościnnie wykładała w Paryżu, Brukseli, Bloomington, Weimarze, Lipsku, Petersburgu i Moskwie.

Specjalizuje się w historii muzyki XIX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem historii wiolinistyki i zjawiska wirtuozostwa instrumentalnego. Opublikowała liczne artykuły na ten temat, dwie monografie poświęcone twórczości i sztuce wykonawczej Henryka Wieniawskiego, a także kilka tomów opracowań źródłowych jego dzieł w ramach serii *Dzieła Wszystkie Henryka Wieniawskiego*. Innym obszarem jej zainteresowań badawczych są muzyczne (e)migracje i transfery kulturowe w XIX i XX wieku, zwłaszcza obecność polskiej muzyki i polskich muzyków za granicą – we Francji, Belgii i Rosji. Do najważniejszych publikacji w tym zakresie należą: *Muzyczny Paryż à la polonaise w okresie międzywojennym. Artyści – Wydarzenia – Konteksty* (Kraków 2020); *Polsko-rosyjskie spotkania w przestrzeni kultury muzycznej: XIX wiek i początek XX stulecia. Studia, szkice i materiały pod redakcją Renaty Suchowiejko* (Kraków 2022); *Paris, capitale musicale polonaise dans l'entre-deux-guerres. Artistes – Événements – Contextes*, wersja francuska monografii *Muzyczny Paryż...*, przeł. Alexandre Dayet, Ut Orpheus Edizioni, Bologna 2023.